

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра етики, естетики та культурології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заст. декана
філософського факультету
Комаха Л.Г.

«___» _____ 201__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика

для студентів

галузь знань **03 Соціально-політичні науки**
спеціальність **6.030104 – політологія**
освітній рівень **бакалавр**
освітня програма **Політологія**
спеціалізація
вид дисципліни **обов'язкова**

(за наявності)

(назва спеціалізації)

Форма навчання **денна**
Навчальний рік **2017/2018**
Семестр **7**
Кількість кредитів ECTS **3,5**
Мова викладання **українська**
Форма заключного контролю **екзамен**

Викладачі: Шинкаренко О.В., к. ф. н., доцент кафедри етики, естетики та культурології

Пролонговано: на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «_» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «_» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2017

Розробники: Шинкаренко Олена Василівна, к.ф.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології

Затверджено

«_____» _____ 20__ р.

Зав. кафедри етики, естетики та культурології

_____ (Панченко В.І.)

Протокол № __ від «___» _____ 20__ р.

Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол від «___» _____ 201__ року №__

Голова науково-методичної комісії _____ (Маслікова І.І.)

«___» _____ 20__ року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – надати студентам цілісне уявлення про етику як спеціальну галузь філософського знання про мораль та моральність як однієї з найважливіших сторін людського життя задля вміння застосовувати інструментарій етики для аналізу морально-етичних проблем сучасності й формування особистісного відношення до етичних теорій на шляхах самоусвідомлення себе як моральнісної особистості.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основний зміст з курсів «Історія зарубіжної та української культури», «Філософія», «Історія філософії», «Релігієзнавство»
2. **Вміти** збирати та інтерпретувати інформацію щодо моральних колізій та виявів етично знакових явищ, подій та культурних процесів; застосовувати основні терміни, категорії й етичні концепти в аналізі соціально-культурних процесів; знаходити адекватні відповіді на сучасні виклики співіснування в умовах складного соціального життя, ураховувати етичні засади перебігу сучасних соціально-політичних та культурних процесів
3. **Володіти елементарними навичками** вияву та обробки теоретичної та філософської інформації; критичного ставлення та аналізу до явищ соціально-культурної практики; використання іншомовних фахових інформативних джерел.

3. Анотація навчальної дисципліни: Навчальна дисципліна «Етика» належить до переліку обов'язкових дисциплін підготовки бакалаврів політології. Предметом навчальної дисципліни є основи теоретичного осмислення моралі як складного соціокультурного феномену. Навчальна дисципліна узагальнює та систематизує уявлення про походження, природу та історичний розвиток моралі. Аналізується поняття моралі, зосереджується увага на сучасних дискусіях та різних підходах до її обґрунтування, способів її явлення. Структурно-функціональний аналіз морального феномену сприяє розумінні специфічності функціонування моралі поряд з іншими ціннісно-нормативними культурними формами. Виявляються найважливіші категорії етики та поняття моральної свідомості, пояснюється ціннісний зміст вчинків, сенсожиттєві пошуки людини, обґрунтовуються моральнісні вимоги до професійної діяльності. Розглядаються актуальні проблеми прикладної етики, перш за все, такі, що залишаються відкритими для дискусій на нормативному рівні

4. Завдання (навчальні цілі) – в результаті вивчення курсу студент *повинен знати* визначення предмету та завдань етики як науки; історію розвитку етичної думки та типологію етичних учень; сутність моралі як феномену культури; теорії походження та історичні форми моралі; структуру та функції моралі; основні поняття моральної свідомості; специфіку моральної діяльності та моральних відносин; специфіку моралі як соціального інституту. В результаті навчання студенти мають не лише продемонструвати масив теоретичних знань, але й засвоїти та використовувати ці знання у вмінні вести етичний теоретичний дискурс щодо актуальних питань соціальної моральної практики, кваліфіковано виявляти моральні конфлікти в конкретних ситуацій практичної діяльності; аргументовано вибирати рішення щодо відкритих дилемних моральних проблем; давати експертну оцінку мотивів, норм, ціннісних орієнтирів поведінки та діяльності

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	предмет, генезис у лоні філософської традиції, теоретичну своєрідність, базові концепції та сучасні завдання етики як науки	Лекція, самостійна робота	Письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	8
1.2	основні трактовки моралі як соціального феномена, її структуру та соціальні функції та актуальні моральні виклики	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, екзаменаційна робота, екзаменаційна робота	8
1.3	основні поняття принципи моральної свідомості та їх історичну соціокультурну обумовленість	Семінар, самостійна робота	Письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	8
1.4	імперативно-ціннісні засади моральної діяльності та її репрезентацію у відповідальному вчинкові	Лекція, самостійна робота	Конспект першоджерел, екзаменаційна робота	8
1.5	новітні галузі прикладної етики та основні моральні дилеми та колізії соціокультурних практик	Лекція, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота, екзаменаційна робота	8
	Вміти:			
2.1	демонструвати знання основних джерел етичної думки та сучасних спеціалізованих публікацій з етичної проблематики	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження, текст рекомендацій, . Екзаменаційна робота	5
2.2	пояснювати моральну проблемність соціальної практики та варіативність етичних трактовок та підходів щодо моральних колізій у	Семінар, самостійна робота	Усні доповіді, пояснення до конспекту першоджерел презентація самостійного	5

	відповідній культурній традиції та актуальному контексті		дослідження, текст рекомендацій, екзаменаційна робота	
2.3	здійснювати дослідження моральних цінностей та принципів ділової поведінки, в різних культурних традиціях спираючись на отримані теоретичні знання з курсу	Семинар, Самостійна робота	презентація самостійного дослідження, текст рекомендацій, письмова контрольна робота	5
2.4	здійснювати експертну оцінку мотивів, норм, ціннісних орієнтацій реальної поведінки індивідів в різних формах діяльності	Семинар, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, текст рекомендацій	5
2.5	виявляти конфлікти моральних цінностей в конкретних ситуаціях людської діяльності та взаємодії, пояснювати їхні причини та пропонувати шляхи їхнього вирішення	Семинари, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, текст рекомендацій	5
	комунікація:			
3.1	використовувати знання іноземних мов для аналізу інформаційних інтернет-ресурсів, читання новітньої етичної літератури в підготовці до семінарських занять та написання самостійних робіт;	Семинари, самостійна робота	Усні доповіді, текст рекомендацій	5
3.2	презентувати результати самостійної роботи та досліджень етичних проблем у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів;	Семинари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, текст рекомендацій	5
3.3	вести полеміку стосовно колізійних питань етичної теорії та моральної культури в світлі сучасних вимог щодо морального самовизначення на основі володіння категоріально-поняттєвим апаратом етики.	Семинари	Дискусії	5
	автономність та відповідальність:			

4.1	шукати та критично опрацьовувати літературу із актуальних морально-етичних проблем, вільно володіти методами обробки, аналізу та синтезу наукової інформації	Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, текст рекомендацій	10
4.2	вирішувати комплексні завдання, пов'язанні із верифікацією результатів існуючих етичних досліджень та реальними моральними колізіями соціально-культурних практик	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, текст рекомендацій	10
4.3	нести відповідальність за достовірність та політико-ідеологічну незаангажованість проведених досліджень і пояснень моральних ділем	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, текст рекомендацій, екзаменаційна робота	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін)

Результати навчання дисципліни					
Програмні результати навчання	.1	.2	.1	.1	.2

7. Структура курсу: у курсі передбачено 2 змістових частини. Заняття проводяться у вигляді лекцій, семінарів, з використання інтерактивних методів навчання. Завершується дисципліна екзаменом.

Перша частина курсу присвячена становленню та основним етапам етичної думки та загальному аналізу базових концепцій як класичної так і неklasичної етики.

Друга частина курсу присвячена розгляду теорії моралі як соціального феномену та проблем морального самовизначення особистості в умовах сучасних викликів.

8. Схема формування оцінки

8.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (**знання** 1.1 – 1.6), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (**вміння** 2.1-2.6); (**комунікація** 3.1-3.3); (**автономність та відповідальність** 4.1-4.3), що складає 60% загальної оцінки.

Критерії оцінювання:

1. Усна відповідь:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

2. Доповнення / дискусія:

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивне, що доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

3. Конспект першоджерел:

2 бали – студент опрацював необхідний текст із цитуванням та відповідними власними зауваженнями та поясненнями

1 бал – студент законспектував текст без цитувань та пояснень

4. Самостійна робота, підсумкова письмова робота:

10-9 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

8-7 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

6-5 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

4-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

6. Кожне питання в екзаменаційній роботі (в білеті 2 питання):

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх двох частин та виконання самостійних робіт

8.2 Організація оцінювання:

Види робіт		Семестрова кількість балів	
		Min – 36 бали	Max – 60 балів
Усна відповідь ¹	До теми: 2-14 протягом семестру	«3» x 3 = 9	«5» x 3 = 15
Доповнення, участь в дискусіях	До теми: 2-14 протягом семестру	«1» x 3 = 3	«3» x 3 = 9
Конспекти першоджерел ²	До теми: 2-14 протягом семестру	«1» x 6 = 6	«2» x 3 = 6
Самостійна індивідуальна робота	Написання есе з знакових моральних дилем за власними спостереженнями, художніми творами – до кінця листопада	«3» x 1 = 3	«5» x 1 = 5
	Відшукування та опрацювання теоретичної статті сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників з актуальних етичних проблем – до кінця листопада	«3» x 1 = 3	«5» x 1 = 5
Підсумкова контрольна робота за двома частинами курсу		«6» x 2 = 12	«10» x 2 = 20

¹ у разі відсутності студента на семінарському занятті, розглянуті на семінарі питання відпрацьовуються у письмовій формі. Загальна кількість балів за аудиторну роботу складає 30% від семестрової кількості балів

² Максимальна кількість балів за конспекти першоджерел в даній навчальній

дисципліні не може бути більше, ніж 10% від семестрової кількості балів, тобто не більше, ніж 8 балів

Підсумкове оцінювання у формі екзамену: екзаменаційне оцінювання відбувається в письмовій формі. Білет складається з 2 питань, кожне з яких оцінюється за шкалою 20 балів. Що в загальному підсумку дає 40 балів.

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	екзамен	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	36	24	60
Максимум	60	40	100

Студент не допускається до екзамену, якщо під час семестру набрав менше 36 балів. Для допуску до екзамену студент має здати всі самостійні роботи та конспекти. Екзаменаційна оцінка не може бути меншою **24 балів** для отримання загальної позитивної оцінки за курс.

Шкала відповідності:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59
Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Частина 1. Основні етапи етичної думки				
1	Тема 1. Предмет та завдання етики як науки	2		2
2	Тема 2. Становлення етики в контексті античної філософської традиції		4	4
3	Тема 3. Історичні етапи становлення моралі як предмета етики	2		4
4	Тема 4. Зміна етичної парадигми в християнській культурі		2	4
5	Тема 5. Типологія етичних учень	4		10
6	Тема 6. Класична етика як практична філософія.		4	6
7	Тема 7. Антинормативний поворот та основні концепції некласичної етики		6	13
	Модульна контрольна	2		
Частина 2. Проблеми теоретичної та прикладної етики				
8	Тема 8. Сутність, структура та основні функції моралі	2		4
9	Тема 9. Специфіка моралі в системі соціальної регуляції		2	4
10	Тема 10. Основні поняття моральної свідомості		6	8
11	Тема 11. Моральні аспекти людської діяльності	2		5
12	Тема 12. Особиста та суспільна мораль. Проблема свободи та відповідальності		4	5
13	Тема 13. Прикладна етика у вирішенні моральних проблем сучасності	2	2	12
14	Тема 14. Моральнісна культура як запит соціокультурної практики сьогодення		4	4
15	Підсумкова контрольна робота	1		
	ВСЬОГО	17	34	75

Загальний обсяг 126 год., в тому числі:

Лекцій - 17 год.

Семінари - 34 год.

Самостійна робота - 75 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна: (Базова)

1. *Етика. Естетика.*: навч. посібник. / за наук. ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2014 – 432 с..
2. *Гусейнов А.А.* Античная этика. – М.: Гардарики, 2003.
3. *Гусейнов А.А., Апресян Р.Г.* Этика: Учебник. – М.: Гардарики, 1999.
4. *Гусейнов А.А., Иррлитц Г.* Краткая история этики. – М., 1989.
5. *История этических учений: Учебник / Под ред. А.А.Гусейнова.* – М.: Гардарики, 2003
6. *Малахов В.* Этика. Курс лекцій. Навч. посібник. – К., 1996.
7. *Назаров В.Н.* Прикладная этика. – М.: Гардарики, 2005.
8. *Прикладна етика.* Навч.посібник / За наук.ред. Панченко В.І.. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 392 с.
9. *Разин А.В.* Этика: Учебник для вузов. – М.: Академический Проект, 2003.
10. *Скрипник А.П.* Этика. – М.: Проект, 2004.

Додаткова:

1. *Абеляр П.* Познай самого себя // «Человек» — 1995 №3 —5
2. *Аболіна Т.Г.* Гуманістичий етос моральнісної культури. Етос і мораль в сучасному світі / Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О. та інш. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2004
3. *Аболіна Т.Г.* Співвідношення духовних і життєвих цінностей як проблема етики // Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування // Аболіна Т.Г., Єрмоленко А.М., Килеєва О.О., Малахів В.А. – К.: Стилос, 1997.
4. *Апресян Р.Г.* Талион и золотое правило: критический анализ сопряженных контекстов / Вопросы философии, 2001, № 3. - С. 72-84.
5. *Бадью А.* Этика. Очерк о сознании зла. – СПб.: МАСHIНА, 2006. – (Ч. 5. Проблема зла. С.85-123
6. *Батай Ж.* Литература и зло. – М.: МГУ, 1994.
7. *Бауман З., Донскіс Л.* Моральна сліпота. Втрата чутливості у плінній сучасності – К.: Дух і літера, 2014 – 280 с.
8. *Бауман З.* Индивидуализированное общество. – М.: Логос, 2005. – Глава 11. Идентичность в глобализирующемся мире. – С.176-193, Глава 6. Единство в разнообразии. – С.104-121
9. *Беляева Е.В.* Метаморфозы нравственности: динамика исторических систем нравственности. – Минск: Экономипресс, 2007.
10. *Бердяев Н.* О назначении человека. – М. АСТ, 2003.
11. *Гильдебранд Д. фон* Этика: пер с нем. – СПб: Альтейя, 2001. *Гильдебранд Д.ф.* Этика. – СПб Алетейя, 2001. – (Ч.4. Корни нравственного зла) С.497-555
12. *Гусейнов А.А.* Великие пророки и мыслители. Нравственные учения от Моисея до наших дней. – М.: Вече, 2009.
13. *Гусейнов А.А.* Закон и поступок (Аристотель, И.Кант, М.М.Бахтин) // Этическая мысль. - Вып. 2. - М.: ИФ РАН. 2001
14. *Гусейнов А.А.* Золотое правило нравственности // День знаний в Университете: 1 сентября 2005 года. Вып. 11. СПб.: Изд. СПбГУП, 2006. - С. 37-44.
15. *Гусейнов А.А.* Ценности и цели: как возможен моральный поступок? // Этическая мысль. - Вып. 3. - М.: ИФ РАН. 2002
16. *Гусейнов А.А.* Этика и мораль в современном мире // Этическая мысль. – Ежегодник - М.: ИФ РАН. 2000.
17. *Дальмайр Ф.* Глобальная этика: преодоление дихотомии «универсализм» - «партикуляризм» // Сравнительная философия: моральная философия в контексте многообразия культур – М.: Восточная литература, 2004. – С.274-298.

18. Дробницкий О.Г. «Мораль» и «нравственность» как формы общественной воли у Гегеля // Проблемы нравственности. – М.: Наука, 1977. – С.239-246.
19. *Етика і політик*: проблеми взаємозв'язку. – К.:Стилос, 2000. – 216 с.
20. Камю А. Миф о Сизифе: Эссе об абсурде. – Минск: Попурри, 2002. – С.13-129.
21. Кант И. О мнимом праве лгать из человеколюбия // Трактаты и письма. - М.: Наука, 1980. - С. 292-297.
22. Кант И. О существовании злого принципа наряду с добрым, или об изначально злом в человеческой природе // Религия в пределах только разума. – М: Наука, 1980. – С.89-125 (Ч.1, 1-4 гл.)
23. Капустин Б.Г. Моральный выбор в политике. М.: КДУ, 2004.
24. Кашников Б.Н. Природа террористического действия. Проблемы и примеры // Международное сообщество и глобализация угроз безопасности в 2 частях. Ч.1. – Великий Новгород: Изд-во МИОН, 2008. – С.10-49.
25. Кестлер А., Камю А. Размышления о смертной казни. – М.: Праксис, 2003.
26. Кон И.С. Дружба – 4-е изд.- СПб.: Питер, 2005.
27. Коновалова Л.В. Прикладная этика (по материалам западной литературы). Вып. 1. Биоэтика и экоэтика / РАН. Ин-т философии.- М. : ИНФРАН, 1998.
28. *Логос*. Философско-литературный журнал. - №5 (68), 2008. – Тема номера: О праве лгать. Дискуссия в связи с эссе Канта «О мнимом праве лгать из человеколюбия».
29. Лоренц К. Агрессия (так называемое зло). – М.: Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1994. – Главы 13. Се человек, 14. Надеюсь и верю. – С.233-270.
30. *Макінтайр Елесдеа* . Після чесноти - К.: Дух і літера, 2002 – 438 с.
31. *Мораль в политике*. Хрестоматия. – М.: КДУ, 204. – 480 с.
32. Ницше Ф. К генеалогии морали - Минск Харвест, 2003.
33. Оссовская М. Рыцарь и буржуа. Исследования по истории морали. – М.: Прогресс, 1987. – Глава 5 Рыцарь в средневековье. – С.81-108.
34. Перов В.Ю. Этика без религии (Критика религиозного обоснования морали) <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000189/>
35. Прокофьев А.В. Мораль индивидуального совершенствования и общественная мораль. – Великий Новгород, 2006. – С.168-177.
36. Прокофьев А.В. Понятие меньшего зла: содержание, критерии, условия применения http://ethicscenter.ru/sem/prok_q.html
37. Рих А. Хозяйственная этика. – М.: Посев, 1996. – Т. 1 Ч.3 Основные аспекты и главные сферы этики С.54-69.
38. Сведсен Л. Философия зла. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – Глава «Мы и они». – С.163-173.
39. Соловьев Э.Ю. Категорический императив нравственности и права. - М.: Прогресс-Традиция, 2005. – 416 с.
40. Соловьев Э.Ю. Переосмысление талиона. Карательная справедливость и юридический гуманизм // Новый мир 2004 №1
41. Струл К.Дж. Возможна ли глобальная этика // Сравнительная философия: моральная философия в контексте многообразия культур – М.: Восточная литература, 2004. – С.298-319.
42. Тейлор Ч. *Етика автентичності*. – К.: Дух і літера, 2002. – 120 с.
43. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990.
44. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М.: АСТ, 2009.
45. Фромм Э. Человек для самого себя. – М.: Республика, 1993.
46. Швейцер А. Культура и этика – М.: Прогресс, 1973.
47. Шелер М. Ресентимент в структуре моралей. СПб.: Наука; Университетская книга, 1999.
48. Эко У. Пять эссе на темы этики – СПб: Симпозиум, 2003.

